

Tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim.

Trondheim august 2007.

Innhold:

1) Innledning.....	s. 4
1.1) Prosjektgruppens mandat.....	s. 5
2) Definisjon og regulering av prostitusjon.....	s. 5
2.1) Definisjon av prostitusjon.....	s. 5
2.2) Strafferettslig regulering av prostitusjon.....	s. 6
2.2.1) Om barne- og ungdomsprostitusjon.....	s. 6
2.2.2) Om den seksuelle lavalder.....	s. 6
2.2.3) Om menneskehandel.....	s. 6
2.2.4) Om formidling av seksuelle tjenester.....	s. 7
3) Situasjonsbeskrivelse av prostitusjon og menneskehandel i Trondheim s. 7	
3.1) Ulike former for prostitusjon.....	s. 7
3.1.1) Innendørsprostitusjon.....	s. 8
3.1.2) Utendørsprostitusjon.....	s. 8
3.2) Omfang av prostitusjon.....	s. 8
3.2.1) Politiets oversikt og statistikk.....	s. 8
3.2.2) Omgang av miljøet.....	s. 9
3.2.3) Omfang av straffesaker.....	s. 10
3.3) Omfang av prostitusjon i forhold til ulike grupper.....	s. 12
3.4) Ulike instansers vurdering av omfang og utvikling av etterspørsel.....	s. 14
4) Tiltak mot prostitusjon og menneskehandel.....	s. 16
4.1) Eksisterende nasjonale tiltak.....	s. 18
4.2) Eksisterende lokale tiltak i Trondheim.....	s. 19
4.3) Nye tiltak/utvikling av eksisterende tiltak mot prostitusjon i Trondheim.....	s. 22
4.3.1) Forebyggende tiltak ungdom.....	s. 22
4.3.2) Forebyggende tiltak voksne.....	s. 25
4.3.3) Forbyggende tiltak menn som kjøper seksuelle tjenester.....	s. 25
4.3.4) Kompetansestyrking for ansatte i det offentlige.....	s. 26
4.3.5) Kompetansestyrking for ansatte i det private næringslivet.....	s. 26
4.3.6) Tiltakskoordinator for Tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim.....	s. 27
4.3.7) Ungdom og digitale media.....	s. 28
4.3.8) Innsatsteam ved menneskehandelssaker.....	s. 29
4.3.9) Kommunikasjonsstrategi.....	s. 30
4.3.10) Evaluering.....	s. 30
4.3.11) Kostnader.....	s. 30
5) Oppsummering av tiltak.....	s. 31
5.1) Avslutning.....	s. 34
6) Litteratur og referanseliste.....	s. 35

1) Innledning.

De omfattende traffickingsakene i Trondheim den siste tiden har synliggjort hvordan vold, tvang og seksuelle overgrep preger prostitusjon som fenomen. Spesielt er dette virkeligheten for de kvinnene som er utsatt for de organiserte nettverkens vold. I tillegg ser vi elementer av det samme i forhold til rusavhengige kvinner som selger seksuelle tjenester for å skaffe penger til stoff. Ytterligere forsterket bekymring er det knyttet til det faktum at unge jenter og gutter blir manipulert eller presset inne i prostitusjonsliknende relasjoner til voksne menn i Trondheim. Alle disse eksemplene understreker behovet for et samarbeid om felles tiltak for å motvirke prostitusjon - som er et åpenbart samfunnsproblem i Trondheim.

Trondheim er i en særstilling med hensyn til prostitusjon. Vi har ikke et etablert og åpent marked for gateprostitusjon, slik vi ser det i flere av landets større byer. Imidlertid vet vi at prostitusjon finner sted til tross for at vi mangler et prostitusjonsstrøk. Prostitusjonen foregår i det skjulte.

Nettopp fordi vi bare har bruddstykker av en virkelighet når det gjelder omfang- og ulike former for prostitusjon i Trondheim trenger vi å samle vår kunnskap og sette den i system. Slik kan vi bedre motvirke utvikling av prostitusjon, forhindre etablering av åpen gateprostitusjon og nyrekruttering til miljøene. Gjennom effektive forebyggende tiltak er målet å redusere det totale omfanget av prostitusjon i Trondheim. I tillegg skal vi strekke oss langt for å tilby bedre oppfølging for de som ønsker seg ut av prostitusjonen og til de som sliter med skadevirkninger etter de erfaringene prostitusjonen og menneskehandel har påført dem. På denne bakgrunn er det etablert en prosjektgruppe som skal utarbeide en innstilling med en tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim.

Prosjektgruppen består av:

Trond Ljøkjell – Ungdomsbasen (leder)
Vibeke Kleveland – Helseteamet
Even Ytterhus – SLT koordinator
Lars Skrøvseth – Næringsforeningen i Trondheim
Tone Fagerholt – Informasjonsrådgiver i Sør-Trøndelag politidistrikt
Arve Nordtvedt – Sentrum politistasjon

For å bistå prosjektgruppen underveis i arbeidet er det nedsatt en styringsgruppe.

Styringsgruppen består av:

Helge Garåsen – Trondheim kommune
Gunn Karin Hygen – Næringsforeningen i Trondheim
Ove Sem – Sentrum politistasjon
Boel Helgesen – Trondheim kommune

Saken ble behandlet i Bystyret den 13.12.2007 og Bystyrets endringer er innarbeidet i planen. En flertallsmerknad fra Ap, SV, MDG, Sp, H, V, PP, Krp, DEM, R, FrP sier ”Bystyret registrerer at tiltakene i planen ha hovedfokus på jenter, till tross for at salg av seksuelle tjenester forekommer også blant gutter i de yngre aldersgrupper. Bystyret ønsker derfor at en i det videre arbeid også har fokus på tilbud som retter seg mot unge gutter.”

1.1) Prosjektgruppens mandat.

Prosjektgruppen fikk følgende mandat:

Gruppens arbeid skal munne ut i felles tiltak mot prostitusjon og særskilte tiltak for kommune, politi og næringsliv. Målet med arbeidet er å forebygge og redusere prostitusjon som samfunnsproblem i Trondheim. Prosjektet skal inneholde skreddersydde tiltak mot ulike målgrupper. Prosjektet skal ha følgende delmål:

*skape holdninger som gjør det mindre attraktivt å formidle og selge/kjøre seksuelle tjenester i Trondheim

*gi bedre oppfølging til prostituerte

*forhindre rekruttering til prostitusjon

*forhindre at gateprostitusjon får fotfeste

*heve kompetansen om prostitusjon som samfunnsproblem for ansatte i politiet, kommunen og relevante aktører innen næringslivet

*forhindre kriminalitet

*forhindre smittespredning av sykdommer

Samarbeidsprosjektet skal bidra til å gjøre Trondheim til en trygg og attraktiv by å bo i.

Gruppen skal i størst mulig grad finne frem til tiltak som kan måles. Den kan knytte til seg kontaktpersoner og organisasjoner etter behov.

2) Definisjon og regulering av prostitusjon.

Av hensyn til den videre diskusjon, er det behov for å avgrense og definere hva prostitusjon og menneskehandel er. Vi tar utgangspunkt i den norske straffeloven og Palermo-protokollen.

2.1) Definisjon av prostitusjon.

Pro-Sentret i Oslo er et nasjonalt kompetansesenter i forhold til prostitusjon (se pkt.4.1). Deres definisjon av prostitusjon lyder som følger:

”Vi definerer prostitusjon som kjøp og salg av seksuelle tjenester. Prostitusjon involverer minst to parter, en kjøper og en selger. I prostitusjonen er vederlaget eller betalingen en forutsetning for den seksuelle ytelsen. I norsk lov* § 202 har man innført en legaldefinisjon på prostitusjon som lyder: Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag. Bestemmelsen omfatter altså både kjøper og selger.” (Pro Sentret 2005).

*straffeloven

Vi velger å legge denne definisjon til grunn for det videre arbeidet.

I tillegg til åpenbar prostitusjon finner vi eksempler på atferd/handlinger som ikke omfattes av den ovenfor presenterte definisjon. Dette er handlinger som ligger i grenselandet mellom direkte seksuelle overgrep, tilslørt utnyttning av personer i sårbare situasjoner og diffuse bytterelasjoner. I kontrast til dette finner vi utilslørte salg/kjøp av seksuelle tjenester og målrettet prostitusjon.

2.2) Strafferettslig regulering av prostitusjon.

Verken salg eller kjøp av seksuelle tjenester er i utgangspunktet forbudt ved lov i Norge. Nedenfor følger en kort redegjørelse for de aktuelle lovhjemler som kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester.

2.2.1) Om barne- og ungdomsprostitusjon.

Kjøp av seksuelle tjenester fra barn og unge under 18 år er kriminalisert gjennom staffelovens § 203 første ledd som sier:

Den som mot vederlag har seksuell omgang eller handling med en person under 18 år, straffes med bøter eller fengsel inntil 2 år.

2.2.2) Om den seksuelle lavalder.

Straffelovens §196 fastsetter den seksuelle lavalder til 16 år i Norge. Det vil si at seksuell omgang med barn under 16 år uavhengig av samtykke eller initiativ, omfattes av loven. Strafferammen for overtredelse av denne paragraf er 5 års fengsel.

Straffelovens §195 skjerper straffen ved seksuell omgang med barn under 14 år.

I slike tilfelle er strafferammen inntil 10 års fengsel.

Påtalemyndigheten benytter hyppigere §195 eller §196 fremfor § 203. Dette kommer vi tilbake til senere i planen.

2.2.3) Om menneskehandel.

FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet omfatter en tilleggsprotokoll også kalt Palermo-protokollen. Denne er spesielt ment å skulle forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn. Norge underskrev Palermo-protokollen i 2000 og fulgte opp med lovendringer i 2003 for å tilpasse vårt lovverk til FN konvensjonen. Vi fikk da straffelovens § 224:

Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,*
- b) tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging,*
- c) krigstjeneste i fremmed land eller*
- d) fjerning av vedkommendes organer*

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år.

I det følgende vil rapporten avgrense seg til den delen av menneskehandel som omfatter prostitusjon og utnytting av mennesker til seksuelle formål.

Begrepet menneskehandel skaper ofte assosiasjoner til grov bruk av tvang og vold som gir næring til stereotype oppfatninger om menneskehandel (O'Connell Davidson 2005).

Det er all grunn til å være nyanserte i våre oppfatninger, slik at vi bedre kan være i stand til å identifisere menneskehandel, om vi skulle møte mennesker som er utsatte for det.

Det er viktig å være klar over at graden av tvang vs. frivillighet kan være glidende og endres underveis. Dette nyanseres i myndighetenes presentasjon av menneskehandel:

Ikke all utenlandsk prostitusjon til Norge er menneskehandel. Noen kommer hit av egen fri vilje for å selge seksuelle tjenester. Grensene mellom de som reiser av egen vilje og de

som handler under tvang kan imidlertid være glidende og vanskelige å identifisere. Felles for begge gruppene er at det dreier seg om kvinner fra fattige land med få muligheter til å få seg arbeid med en tilfredsstillende lønn.

(Utsnitt fra Barne – og likestillingsdepartementets nettsted om menneskehandel).

En definisjon som kan gjøre det lettere å forholde seg til ofre for menneskehandel i et sosialt arbeids perspektiv er å se ofre for menneskehandel som:

Personer som har reist ut for å selge sex via personer eller organisasjoner uten at de selv har kunnet bestemme over arbeidsbetingelsene eller hatt fullstendig kunnskap om situasjonen de reiste til (Skilbrei og Polyakova 2006:10).

2.2.4) Om formidling av seksuelle tjenester.

Formidling av seksuelle tjenester og hallikvirksomhet rammes av straffelovens § 202:

Den som

- a) fremmer andres prostitusjon eller*
- b) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte, straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.*

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.

Loven er i første rekke ment å skulle ramme bakmenn som organiserer prostitusjon.

I punkt a) omfattes tradisjonell hallikvirksomhet. Punkt b) rammer de som leier ut rom eller leiligheter til prostitusjon som formål. Paragrafens andre ledd retter seg mot de som formidler annonser for seksuelle tjenester i aviser, blader og nettsteder.

3) Situasjonsbeskrivelse av prostitusjon og menneskehandel i Trondheim.

3.1) Ulike former for prostitusjon.

Prostitusjonsmarkedet i Norge og internasjonalt er i stor grad preget av mobilitet. Dette er også bekreftet gjennom sakene vedrørende menneskehandel her i Trondheim. Flere av kvinnene som selger seksuelle tjenester i Trondheim, som har tilknytning til byen og fast bostedsadresse her, har imidlertid startet sin karriere eksempelvis i Oslo.

Når det gjelder menn som kjøper seksuelle tjenester har disse ofte gjort sitt første sexkjøp i utlandet. Mange kunder i prostitusjonsmarkedet her i Trondheim er også tilreisende i forbindelse med større arrangementer.

Det er vanlig å skille mellom utendørs og innendørs prostitusjon. Kategoriene er grove, men henspeiler på hvor etableringen av kontakten mellom kjøper og selger finner sted.

3.1.1) Innendørsprostitusjon

Størstedelen av innendørsprostitusjon kan karakteriseres som et skjult marked. Pro Sentret anslår innendørsmarkedet til å utgjøre 2/3 del av det totale prostitusjonsvolumet. For Trondheims del er det imidlertid grunn til å tro at innendørsmarkedet utgjør en ennå større andel. Kontakten mellom kjøper og selger finner ofte sted via annonsemarkedet. Det dreier seg om annonser i aviser, blader og etter hvert har nettmarkedet – med direkte annonser og kontaktetablering via chat utviklet et betydelig volum.

Vi finner også tradisjonell prostitusjon med utgangspunkt i massasjeinstitutt og leiligheter på innendørsmarkedet, i tillegg til hotell- restaurant og klubbprostitusjon. Deler av disse prostitusjonsformene karakteriseres som mobilprostitusjon fordi de som selger seksuelle tjenester ofte er omreisende og befinner seg i en by den ene uken og en annen by neste uke.

3.1.2) Utendørsprostitusjon.

Gateprostitusjonens kjennetegn er dens offentlige form, hvor kvinner lett synlig på fortau eller i biler tar kontakt med potensielle kunder. Selv om kontakten mellom kjøper og selger etableres på gata eller andre utendørsarenaer gjennomføres selve handelen ofte andre steder. Det sosiale stigma knyttet til gateprostitusjon er ofte mer negativt sammenlignet med andre prostitusjonsformer. Dette har dels sammenheng med at innslaget av rusavhengighet blant selgere av seksuelle tjenester i utendørsprostitusjonen er høyere.

3.2) Omfang av prostitusjon.

Vi vil først presentere politiets oversikt på bakgrunn av kartlegging av ulike prostitusjonsmiljøer i tillegg til etterforskede og domfelte saker.

3.2.1) Politiets oversikt og statistikk.

Politiet i Trondheim har ikke hatt spesiell fokus på kjøp og salg av seksuelle tjenester før etableringen av Club 4 i 2000. Politiet registrerte i den sammenheng at kriminelle grupperinger forsøkte å få innpass i en virksomhet som det er grunn til å tro omsatte for betydelige beløp. Etter Club 4- perioden, hvor hallikvirksomheten var i fokus, har politiet arbeidet mer målrettet i forhold til dette fenomenet.

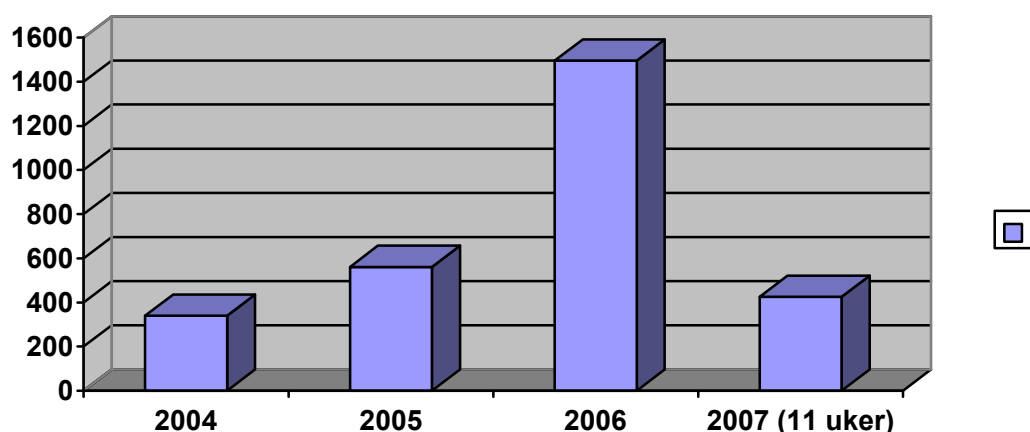
I 2004 startet politiet opp et systematisk kartleggingsarbeid av den delen av virksomheten som tilbød seksuelle tjenester via media, i første omgang i hovedsak gjennom aviser, men etter hvert også på internett. Som en videreføring av kartleggingsarbeidet ble det våren 2006 opprettet et prosjekt med oppsøkende virksomhet mot dette miljøet. Formålet med arbeidet var dels å avdekke hallikvirksomhet og menneskehandel, dels å forebygge prostitusjon. I forbindelse med det oppsøkende arbeidet forsøkte politiet å etablere kontakt og tillit hos deprostituerte, i håp om at det ville medføre at de ga opplysninger om mulige bakmenn. De ble også informert om at politiet og myndighetene i Norge ville hjelpe dem dersom de ønsket å bryte med prostitusjonsvirksomheten. Gjennom dette arbeidet har politiet avdekket en menneskehandelsak som nylig er pådømt. Under etterforskningen av saken ble det også avdekket at næringsdrivende i Trondheim hadde vært delaktig i å fremme andres prostitusjon. Arbeidet har gitt politiet god innsikt i den delen av prostitusjonsmiljøet som annonserer sine tjenester. Prostituerte som politiet har vært i kontakt med har opplyst at politiets virksomhet har redusert kundetilfanget deres, noe som tilsier at arbeidet også har hatt en forebyggende effekt.

3.2.2) Omfang av miljøet.

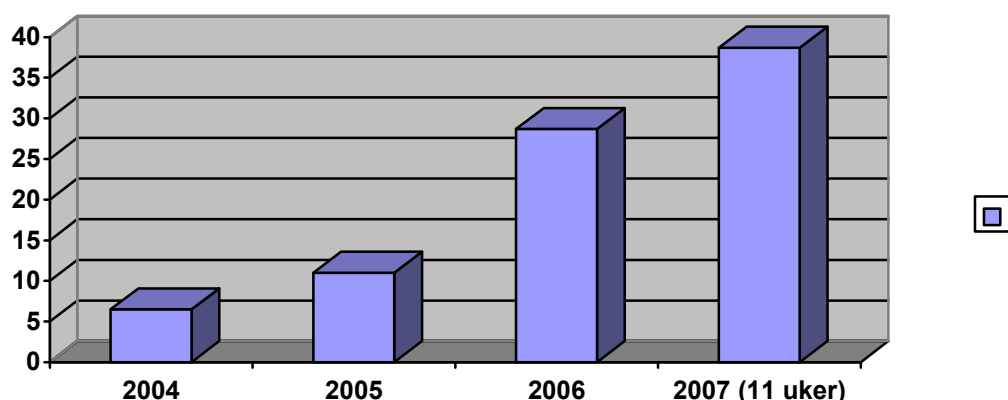
Som nevnt ovenfor startet politiet opp kartleggingsarbeidet av annonsert prostitusjon i Trondheim i mars 2004. Det første året ble det avdekket 340 ulike annonser som tilbød seksuelle tjenester. Annonseringen skjedde via avisen Søndag Søndag. Annonsene var delt mellom de som tilbød i ”hele uker”, og de som annonserte med ”rundreise”. I 2004 var det en klar overvekt av de som annonserte i hele uker. I 2005 fortsatte kartleggingsarbeidet i nevnte avis, men ble utvidet med noe kartlegging på internett. Dette året ble det registrert 561 annonser, og fortsatt var det en klar dominans av de som annonserte i hele uker. Fra januar 2006 ble kartleggingsarbeidet intensivert på internett, og dette året ble det registrert 1496 ulike annonser. I 2006 registrerte man en dramatisk økning i mengden av de som annonserte med rundreise. Året 2006 ble også noe spesiell, da man registrerte en klar nedgang i mengde annonser i en 3 mnd. periode i etterkant av den såkalte Albansaken. Gjennomføringen av straffesaken, med det mediafokus som fulgte, la en demper på annonseomfanget. Fra juli dette året skjedde det imidlertid en merkbart økning igjen. Dette kan indikere at medieomtalen i forbindelse med nevnte sak bidro til den midlertidige reduksjonen av antall annonser. I 2007 har det frem til i midten av mars blitt registrert 425 annonser.

Antall prostitusjonsannonser fordelt etter år (tabell 1).

Selv om tallmaterialet til politiet har svakheter i forhold til presisjon i omfanget av annonseringen, er det klare holdepunkter for at tilbudet om salg av seksuelle tjenester har økt i denne perioden.

Antall prostitusjonsannonser i gjennomsnitt pr. uke fordelt etter år (tabell 2).

Det er viktig å være klar over at antall annonser ikke er identisk med antall kvinner/menn i prostitusjon. Hver enkelt prostituert i virksomhet, annonserer gjentatte ganger.

På våren i 2006 startet politiet opp med oppsøkende virksomhet mot det ovennevnte miljøet. Alle annonsører ble oppsøkt. Frem til nå har man vært i kontakt med i alt 59 ulike prostituerte. Kun en av disse har hatt norsk opprinnelse. Noen svært få er fastboende, mens de øvrige er tilreisende til byen. I 25 av tilfellene har de prostituerte operert fra ulike hoteller, mens 19 har operert fra ulike utleieleiligheter. Når det gjelder de 15 siste, har disse operert fra private leiligheter som disponeres av bekjente av de prostituerte. Blant disse er det også flere kommunale leiligheter.

3.2.3) Omfang av straffesaker.

Hallikvirksomhet – strl. § 202.

Politiets statistikk basert på anmeldte forhold, viser at det i perioden 2002-2006 har vært 7 straffesaker i Trondheim på hallikvirksomhet. Tre av disse sakene er relatert til Club 4 virksomheten, en til den såkalte Estlandssaken og tre til Albansaken. De to sistnevnte sakene er menneskehandelssaker, og er kommentert mer utfyllende nedenfor. Til sammen har det vært 63 prostituerte som har vært knyttet til disse sakene.

Ungdomsprostituasjon – strl. § 203.

Politiets statistikk viser at det i tidsrommet 2002-2006 har vært 10 straffesaker i Trondheim hvor barn og ungdom under 18 år har vært offer, foruten de to jentene under 18 år som var involvert i den såkalte Estlandssaken. Til sammen er det tre jenter som er offer i sakene, to av disse var 14 år, og en var 15 år. Fem menn, i alderen 18-39 år, er domfelt for forholdene. I tillegg har vi en sak som ble henlagt, da fornærmede ikke ønsket å avgi forklaring til politiet. I de fleste av sakene var det penger og/eller kontantkort som var betaling for tjenestene. I sakene har kontakten mellom offer og gjerningsmenn blitt etablert på forskjellige måter, som via internett og gjennom bekjente. I en av disse sakene ble gjerningsmannen domfelt for overtredelse av strl. § 195, seksuell omgang med barn under 14 år, hvor det også var gitt betaling for tjenesten.

Menneskehandel – strl. § 224.

Straffelovens § 224, også kalt menneskehandelsparagrafen, ble som tidligere nevnt gjort gjeldende fra sommeren 2003. Politiet i Trondheim har gjennom sitt offensive arbeid de siste årene gjort aktiv bruk av det lovgrunnlaget som eksisterer. Resultatet er to omfattende saker i forhold til menneskehandel som er blitt ført for retten her i Trondheim. Virkeligheten i disse sakene er blitt fyldig dekket i media og har bidratt til å skjerpe folks bevissthet om hva prostitusjon og menneskehandel faktisk er.

I den såkalte Estlandssaken ble § 224 for første gang benyttet i Norge. Det førte til domfellelse av tre personer for grov menneskehandel og organisert kriminalitet i tillegg til hallikvirksomhet. Totalt ble de tre domfelte idømt 14 -15 års fengsel.

Saken avdekket en organisert virksomhet med kynisk utnyttelse av kvinner i en sårbar situasjon. Økonomiske motiv og beskyttelse av organisasjonen var overordnet hensynet til jentenes fysiske og psykiske helse. De ble under streng kontroll utsatt for prostitusjon her i Trondheim. I perioder fra 4-6 uker var de her, før de ble byttet ut med nye.

Organiseringen av menneskehandelen bestod i rekruttering, transport, å skaffe til veie leiligheter for virksomheten samt annonsering og inngåelse av avtaler med kundene.

Etterspørselen fra kjøpere av seksuelle tjenester viste seg å være omfattende.

Estlandssaken avdekket ett kunderegister med i alt 737 menn. Disse hadde kjøpt seksuelle tjenester i alt 1343 ganger. De kom fra alle samfunnslag og ulike grupper med hensyn til alder og sivilstatus. De fleste var kunder én gang, mens enkelte hadde kjøpt hele 17 ganger i løpet av de 15 månedene virksomheten antas å ha blitt drevet. Politiet anslår omsetningen til minimum å ha vært 2,2 millioner kroner. I denne saken var det i alt 11 prostituerte, hvorav to av dem også var under 18 år.

Den siste saken som ble ført for retten i Trondheim er Albansaken. Dom i denne saken falt i slutten av november 2006.

En person ble her dømt etter straffelovens § 224 for medvirkning til grov menneskehandel, og fikk fengsel i 2 år og seks måneder. I tillegg ble samme person dømt til å betale samlet i overkant av 2,2 millioner kroner som oppreisning og men erstatning, i tillegg til tap av inntekt og fremtidige inntekter - for én av kvinnene i saken.

De øvrige fire personene som ble domfelt i denne saken ble alle dømt etter straffelovens § 202, 1 ledd, bokstav a - for å ha fremmet andres prostitusjon (hallikvirksomhet).

Trondheim tingrett legger vekt på at det er grunn til å reagere strengt på fremme av andres prostitusjon, særlig når prostitusjonen utøves mot eget ønske og under tvang.

Retten skriver i dommen: ”Det bør derfor komme klart frem for almenheten at all bistand til prostitusjon som utleie av leilighet, hjelp til leie av leilighet, veksling av valuta, kurèrvirksomhet – annonsering mv. straffes strengt” (sitat fra side 18 i dommen).

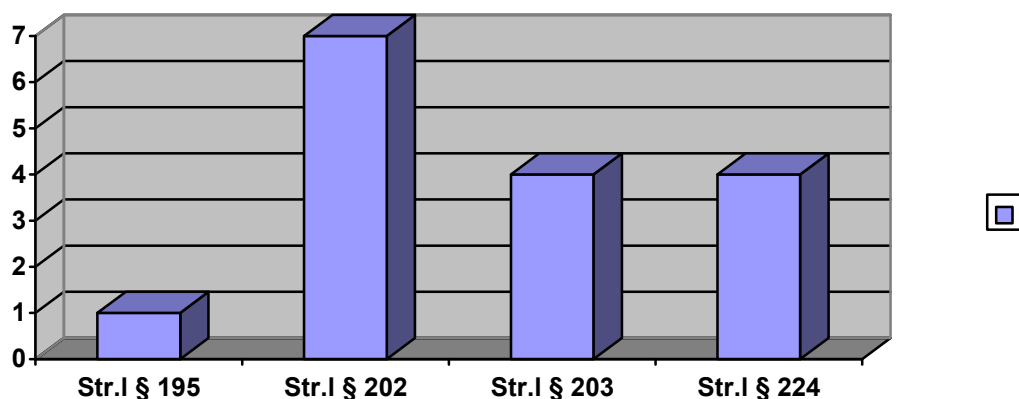
To av de som ble dømt for å fremme andres prostitusjon i denne saken fikk 6 måneder fengsel. Den ene av disse fikk straffen betinget og den andre ble idømt 5 av de 6 månedene betinget fengsel.

De siste to fikk hver 4 måneder fengsel hvorav 3 måneder ble gjort betinget.

To av disse fire mennene ble dømt for å ha medvirket til prostitusjon ved å ha tjent penger på transport av kvinnene til og fra kunder. I denne saken var det en prostituert.

En oppsummering av antallet straffesaker som har ført frem til domfellelse etter de ovenfor nevnte paragrafer viser følgende bilde.

Dommer fordelt etter paragraf i perioden 2002-2006 ved Trondheim politikammer (tabell 3).

3.3) Omfang av prostitusjon i forhold til ulike grupper.

For å utfylle politiets beskrivelse når det gjelder omfang av prostitusjon vil vi først se på forskning som kan gi oss kunnskap om omfanget av prostitusjon og bytte av seksuelle tjenester for ulike grupper i dette markedet. I hovedsak er denne kunnskapen basert på selvrporteringsundersøkelser.

Menn som kjøper sex.

Undersøkelser på landsbasis viser at om lag 13 % av norske menn har kjøpt sex én eller flere ganger (Pro Sentrets nettsted). Det er ingen grunn til å tro at dette omfang ikke gjelder for trønderske menn, men her har vi liten kunnskap.

Menn som kjøper seksuelle tjenester vil kunne etablere et vanemessig forhold til sexkjøp over tid (Prieur og Taksdal 1989). Forskning viser at 9 % av mennene som har kjøpt seksuelle tjenester, utvikler vanekjøp - det vil si at de har kjøpt mer enn ti ganger. En høy andel (80 %) av kundene har utelukkende kjøpt sex i utlandet (Pro Sentrets nettsted). De to menneskehandels sakene i Trondheim de siste årene kan ha avdekt en kundegruppe som har utviklet en atferd preget av sterkere tilbøyelighet til å kjøpe seksuelle tjenester igjen. Hvis denne hypotesen er riktig, vil det kunne bekrefte at det er en tendens til en økning i etterspørselen av seksuelle tjenester. En slik økning i etterspørsel vil kunne stimulere markedet på tilbudssiden. Dette synes bekreftet ved den økning i annonserte tjenester som politiets kartlegging viser.

Ungdom.

Avgrenset i forhold til ungdom som bytter- eller selger seksuelle tjenester har vi omfangsstudier basert på selvrporteringsundersøkelser.

Den nyeste undersøkelsen i Trondheim, er Ungdomsundersøkelsen 2005. Denne viser at hele 3,5 % av et utvalg på 4381 informanter oppga erfaring fra salg av seksuelle tjenester én eller flere ganger. Dette utgjør i alt 153 enkeltungdommer. I 1995 ble tilsvarende spørsmål stilt til ungdom i Trondheim (Thoresen 1995) og da rapporterte 1,3% av de unge om erfaringer med salg eller bytte av seksuelle tjenester.

Tallene fra Ungdomsundersøkelsen 2005 skiller seg klart fra tilsvarende undersøkelser gjort i Oslo, Sverige og Danmark. Disse viser at om lag 0,9 - 1,4 % av ungdommene har mottatt betaling for seksuelle tjenester. Det er grunn til stille spørsmål om hvorfor ungdom i Trondheim langt hyppigere har erfaring med salg av seksuelle tjenester sett i forhold til andre ungdommer det er naturlig å sammenlikne dem med. Hvis denne så vidt kraftige økningen i kjøp og salg av seksuelle tjenester de siste ti årene (1995 -2005) skyldes samfunnsmessige endringer, skulle en tro at de samme endringene ville vise seg i de svenske og danske undersøkelsene som ble gjort mellom 2002 – 2004.

Rusavhengige som selger seksuelle tjenester.

Pro Sentret anslår at tre av fire norske kvinner på prostitusjonsstrøket i Oslo er storforbrukere av rusmidler. Selv om tallene ikke uten videre kan generaliseres til Trondheim, er det i realiteten en sammenheng mellom rusavhengighet og prostitusjon også her i Trondheim. Vi vet fra Helseteamets arbeid at mange kvinner og menn i rusmiljøene benytter prostitusjon som en måte å skaffe seg penger til rusmidler, eller at de bytter seksuelle tjenester mot stoff eller alkohol. Mange av personene i rusmiljøene lever sine liv sterkt utsatt, og har store behov for offentlig hjelp og støtte.

Gutteprostitusjon.

Ungdomsundersøkelsen 2005 viste som tidligere nevnt at 153 ungdommer oppga erfaring fra salg av seksuelle tjenester. Av disse oppgir 47 ungdommer å ha solgt sex mer enn ti ganger, og kjønnsfordelingen er 35 gutter og 12 jenter. Hvordan skal vi tolke det faktum at nærmere tre ganger så mange gutter som jenter har erfaring med salg av seksuelle tjenester mer enn ti ganger det siste året? For noen av disse 35 guttene kan det være grunn til å tro at de har utviklet et tilnærmet vanemessig salg av seksuelle tjenester. Det vil si at hyppigheten for enkelte av disse kan være høyere enn én gang i måneden.

På området gutteprostitusjon mangler vi mye kunnskap. Men hovedfunnet finner vi igjen i tilsvarende selvrapporteringsundersøkelser blant ungdom andre steder i landet.

Salg av seksuelle tjenester forekommer langt hyppigere blant gutter, sammenliknet med jenter i de yngre aldersgruppene (Pedersen og Hegna 2002).

Til tross for at guttene hyppigere enn jentene har denne erfaringsbakgrunnen, er tiltakenes hovedfokus på jentene. Dels skyldes dette manglende kunnskap om gutteprostitusjon blant sentrale aktører innen hjelpeapparatet, i tillegg til at litteraturen om prostitusjon fokuserer på jenter/kvinner. Dette forsterker usynliggjøringen av guttene. Sentrale forskere (Pedersen og Hegna 2002:90) på området sier at:

"Gutter med sexsalg - erfaring er dermed både dobbelt stigmatiserte og dobbelt usynliggjort."

Usynliggjøringen av guttene er med andre ord en utfordring for hjelpeapparatet, spesielt når en tar utgangspunkt i et likestillingsperspektiv.

3.4) Ulike instansers vurdering av omfang og utvikling av etterspørsel.

Det er ikke utført undersøkelser i Trondheim som kan besvare spørsmålet – hvor stort omfanget er når det gjelder salg/kjøp av seksuelle tjenester. Prosjektgruppen har innhentet opplysninger fra ulike instanser som vi forventer kunne ha informasjon om fenomenet tilstrekkelig til å antyde en tendens.

Helse- og Overdoseteamet.

Helseteamet ble etablert i 2000, og utvidet til også å være et overdoseteam fra 2001. Ansatte som har jobbet i Helseteamet siden starten kan ikke se at det har vært noen økning i omfanget av prostitusjon blant rusmisbrukere på gata i Trondheim. Imidlertid har en økt åpenhet rundt temaet prostitusjon hos ansatte ført til at både kvinner og menn i miljøet lettere forteller om problemstillinger og utfordringer rundt temaet. Det er grunn til å tro at prostitusjon eller bytte av seksuelle tjenester alltid har vært en inntektskilde blant personer med rusproblemer. Hvor stort antall som aktivt prostituerer seg er vanskelig å tallfeste, men mange benytter prostitusjon for å dekke sitt rusmisbruk. Opplevelsen av at det har vært en økning i omfanget kan skyldes økt åpenhet rundt temaet de siste årene, og at fokus på temaet har ført til reduserte mørketall. Helseteamet har vært kjent med at menn i rusmiljøet har prostitusjonserfaring, men ikke i den grad de nå ser konturene av. Teamet har i dag kontakt med 8 menn som har solgt eller selger seksuelle tjenester.

Kirkens Bymisjon ved Ung Pro.

Kirkens bymisjon gjennomførte i 2004 en kartlegging av ungdom som selger/bytter seksuelle tjenester. Arbeidet ble presentert i rapporten Følelser i Drift (Grytbakk og Borgestrand 2004). Et av tiltakene som ble iverksatt som oppfølging av rapporten var et treffsted for jenter med prostitusjonserfaring som fikk navnet Ung Pro. Etter 1 ½ års drift tilsier erfaringene de har samlet, at prostitusjon og bytte av seksuelle tjenester blant unge i Trondheim er omfattende. Så langt har Ung Pro hatt kontakt med 15 jenter i målgruppen.

Ungdomsbasen.

Ungdomsbasen har vært i kontakt med flere unge jenter fra ulike ungdomsmiljøer i Trondheim som forteller om erfaringer med menn som etterspør seksuelle tjenester ved direkte henvendelser på gata. Deres opplevelse av slike forespørsler er karakterisert som sterkt negative. Imidlertid har slike erfaringer tidligere ofte vært rapportert i tilknytning til internasjonale fotballkamper, militære flåtebesøk og ved større arrangementer som har funnet sted i byen.

Flere forteller også at de har fått forespørsler om salg av seksuelle tjenester ved å besvare tilfeldige telefonoppringninger fra telefonbokser i sentrum av byen. En økning i forespørselen etter seksuelle tjenester kan synes bekreftet ved at flere unge jenter forteller om dette. Samtidig er prostitusjon som tema sterkere fokusert i møte med ungdommene. Selv om det i en del tilfelle stilles spørsmål omkring erfaringer fra salg eller bytte av seksuelle tjenester, er det sjelden at antakelsen blir bekreftet fra ungdommens side. I ettertid har enkelte direkte eller indirekte bekreftet salg av seksuelle tjenester.

Drosjesjåførers opplevelse av etterspørsel.

Internt i Trøndertaxi har en kontaktet 6 - 8 tilfeldig utvalgte drosjeeiere/sjåfører og konferert vedrørende omfanget av drosjekunder som etterspør kjøp av seksuelle tjenester. Konklusjonen av tilbakemeldingene, er at dette først og fremst er tema ved større arrangementer i byen. Det er da i hovedsak utenbys menn som etterspør sjåførens kjennskap til kvinner som selger seksuelle tjenester, eller kjente adresser hvor slike tjenester kan skaffes. Det er lagt vekt på holdningsskapende arbeid innad i selskapet, slik at sjåfører som får spørsmål av denne typen bestemt skal avvise slike forespørsler.

Hotell / restaurant / bartendere.

Prosjektgruppen har vært i kontakt med representanter for hotellnæringen som bekrefter at de har identifisert prostitusjonsaktivitet. Det har vært mer fokus på dette i den senere tiden, og ved mistanke har gjester blitt avvist. Likeledes er gjester blitt bedt om å forlate hotellet ved bekreftet mistanke, og andre hoteller er blitt varslet. Også innen hotellnæringen vises det til en økt prostitusjonsaktivitet i tilknytning til større arrangementer i byen.

En representant for en nattklubb i Trondheim bekrefter at de mistenker kvinnelige gjester for å drive med prostitusjon. Selv om mistankene er ubekreftede, oppfattes det som påfallende når to til tre kvinner i helgene stadig opptrer med flere ulike menn på nattklubben.

St. Olav v/ Psykiatrisk ungdomsteam (PUT).

Psykiatrisk ungdomsteam gir tilbud om poliklinisk oppfølging ved samtaler til ungdom som sliter med kombinasjonen av rus og psykiske problemer. Ved forespørsel om anslagsvis omfang for temaet kjøp/salg/bytte av seksuelle tjenester i løpet av de siste to årene, rapporterer PUT at dette har vært tema mellom behandler og klient i forbindelse med 6 kvinnelige og én mannlig klient. Totalt i 7 klientkontakter.

St. Olav v/Hud og Venerisk avd.

Ansatte ved avdelingen Hud og Venerisk poliklinikk gir tilbakemelding om liten erfaring med prostituerte. Pasientgruppen består for det meste av studenter. Blant de ansatte har man hatt liten bevissthet / kompetanse på området. Erfarne kolleger forteller om større kontakt med mennesker i prostitusjon fra den tiden da Hud og Venerisk holdt til i Kongensgate på 1980-tallet.

St. Olav v/ Voldtekstmottaket.

Ansatte forteller at de ved flere anledninger har hatt mistanke om at pasienter ved voldtekstmottaket har vært kvinner i prostitusjon. Dette gjelder både etnisk norske kvinnelige rusmisbrukere, og utenlandske kvinner uten rusproblemer. De mener at økt kunnskap om problemstillingen, vil gjøre at de i fremtiden vil ha økt bevissthet knyttet til kvinner i prostitusjon.

Smittevernkontoret

Smittevernkontoret ved leder opplyser at de sjelden får informasjon som tilsier at prostitusjon er årsak til smitte blant sine pasienter. Ved vanlige seksuelt overførbare sykdommer er det fastlegen som har ansvar for smitteoppsporingen. Smittevernkontoret følger opp ved HIV smitte. Når det gjelder gutteprostitusjon er dette et skjult tema, også spesielt i forhold til HIV smitte. Dette er så langt ikke kartlagt. Smittevernkontoret er kjent med at kontakt mellom menn og unge gutter etableres via internett.

Heidrun.

Heidrun er et lavterskel botiltak for kvinner, og har eksistert i 8 år. Ansatte forteller om økt fokus på prostitusjon som tema de siste 2 år. Tidligere hadde ikke kvinnene snakket om sine prostitusjonserfaringer på grunn av tabu rundt temaet. Bevissthet om prostitusjon har økt hos de ansatte, og åpenhet om tema er en forutsetning for at kvinnene kan føle seg trygge nok til å dele opplevelser og erfaringer med de ansatte. Det er vanskelig å si sikkert om det har skjedd en økning i omfanget av prostitusjon de siste årene, eller om prostitusjon oftere er tema fordi holdninger og bevissthet hos ansatte har ført til økt fokus på temaet. Vold og overgrep i forbindelse med salg av seksuelle tjenester har derimot vært tema for kvinnene siden oppstarten av Heidrun.

Stavne Gård v/ prosjektet Unge mødre

Prostitusjon er en del av historien for anslagsvis halvparten av kvinnene som benytter tilbudet Unge mødre, i følge de ansatte. Mange av kvinnene trenger lang tid før det har vært mulig å snakke om prostitusjon. Så langt har 6 kvinner gitt tilkjenne sine prostitusjonserfaringer. De har behov for å avgrense prostitusjon til en spesiell, dette for å unngå for sterk avviksidetitet knyttet til prostitusjonserfaringen.

Helsestasjonen for ungdom.

Helsestasjon for ungdom har ikke kjennskap til at jenter forteller om erfaring med prostitusjon. Det gis uttrykk for et ønske om økt bevissthet omkring temaet.

Studentsamskipnadens helsetilbud.

Leder for psykososial helsetjeneste opplyser at de ikke har erfaring med at studenter har benyttet prostitusjon som inntektskilde under studier. Det utelukkes ikke at prostitusjon kan forekomme, men det antas at temaet er for skambelagt til at det blir tatt opp i samtale med helsepersonell ved studentsamskipnaden.

4) Tiltak mot prostitusjon og menneskehandel.

Det er mulig å iverksette ulike markedsdempende tiltak for å redusere omfanget av prostitusjon og bytte av seksuelle tjenester. I tillegg kan ulike tiltak redusere menneskehandelen. Spørsmålet er hva man er villig til å bruke av ressurser for å nå slike målsettinger.

Samtidig er det avgjørende viktig hvilken kunnskap og perspektiv en legger vekt på i utformingen av tiltakene. Når det gjelder menneskehandel for prostitusjonsformål er ikke

forskningsresultatene entydige. Forskerne Skilbrei og Polyakova (2006:7) skriver i sin rapport:

”Dette betyr at man selv med en genuin interesse for å hjelpe ofre for menneskehandel og for å straffeforfølge bakmenn kan få problemer med å velge riktige fremgangsmåter.”

Den tradisjonelle tilnærmingen har ofte vært å fokusere på tiltak ensidig i forhold til selgere av seksuelle tjenester. I hovedsak har dette vært i form av hjelpetiltak for å støtte unge jenter og kvinner til å bryte ut av prostitusjonen, og å bearbeide sine erfaringer. I langt mindre grad har unge gutter vært i fokus for tilrettelagte hjelpetiltak. Effektive tiltak rettet inn i forhold til kjøpere av seksuelle tjenester har vi så langt ingen omfattende erfaringer fra.

Oppsummert kan man si at det ensidig er unge jenter og kvinner som selger seksuelle tjenester som har fått spesielt tilrettelagte tiltak. Hovedårsaken til dette er i utgangspunktet den synlighet som kvinnene i prostitusjonen har vært utsatt for. Men i de siste år har det blitt avdekt at også gutter selger seksuelle tjenester til både kvinner og menn. I tillegg har mange kvinner i prostitusjon vært tvunget inn i en avmaktsrelasjon og offerrolle i møte med kjøpere av seksuelle tjenester som i stor grad har vært ”ansiktsløse” og ute av fokus. Hvis vi kan bevege oss vekk fra en slik tilsynelatende endimensjonal tilnærming og fokusere på flere grupper og nivåer i en mer flerdimensjonal tilnærming til fenomenet, vil vi ha mulighet for å oppnå bedre effekt av de tiltak vi iverksetter.

Noen av de sterkeste markedsdempende tiltakene vil være å fokusere på menn som kjøper seksuelle tjenester. Satt på spissen kan en si: ingen kunder intet marked.

Prosjektgruppen ønsker å fokusere spesielt på kjøpersiden i dette markedet.

Den strafferettslige tilnærming er i tillegg av stor betydning. Utviklingen av politiets arbeid i samspill med anvendelse av det lovgrunnlag som eksisterer, har vist seg effektivt i forhold til menneskehandel.

Ytterligere strafferettslig fokus kan gi mulighet for å følge opp virksomheter som formidler og tilrettelegger for prostitusjon og menneskehandel i Trondheim. Herunder spesielt utleiere av leiligheter, de som tilrettelegger for annonsering og kobling mellom selger og kjøper, samt andre sentrale aktører som utøver virksomhet i strid med gjeldende lover.

Kriminalisering av kundene som kjøper seksuelle tjenester kunne i denne delen vært drøftet som et tiltak. Prosjektgruppen registrerer nå at det er politisk flertall for innføring av et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester. En slik kriminalisering er å regne som et nasjonalt tiltak, siden dette må nedfelles i landets straffelov, og vil sannsynligvis tidligst foreligge til neste år.

Det finnes mange gode argumenter både for og mot kriminalisering, men spørsmålene knyttet til kriminalisering er svært komplekse når en går mer i dybden av problemstillingene. Fra ulike hold er det reist krav om å utrede virkningen av en slik lov når det gjelder de tilsiktede og utilsiktede virkninger. I denne sammenheng vil den omfattende evalueringen av Sveriges erfaringer med kriminalisering være viktig å vurdere. Denne evalueringen vil snart foreligge.

Prosjektgruppen velger på bakgrunn av dette ikke å drøfte spørsmålene omkring kriminalisering i denne tiltaksplanen.

4.1) Eksisterende nasjonale tiltak.

Pro Sentret.

Pro Sentret er et nasjonalt kompetansesenter for prostitusjon. Sentret ble etablert i 1983 i regi av Oslo kommune, som et hjelpetiltak for personer med prostitusjonserfaring. I 1994 ble Pro Sentret, som fortsatt skulle være Oslo kommunes hjelpetiltak i forhold til prostitusjon, gitt i oppgave å utvikle virksomheten til et nasjonalt kompetansesenter med ansvar for veiledning- og kunnskapsformidling om kvinnelig og mannlig prostitusjon, samt barneprostitusjon. Ansatte innen så vel hjelpeapparat som undervisningsinstitusjoner, kan her få råd og veiledning i forhold til ulike problemstillinger.

Tilbudet senteret gir til enkeltpersoner og grupper med prostitusjonserfaring omfatter sosialt arbeid med vekt på råd og veiledning i forhold til økonomiske, juridiske, sosiale eller helsemessige spørsmål. Senteret driver oppsøkende arbeid i prostitusjonsmiljøene med hovedvekt på forebygging og helseopplysning, i tillegg til en lavterskel varmestue hvor brukerne er inkludert i driften.

Pro Sentret bidrar også med kompetanse og til organisering av det norske nettverket for helse- og sosiale tiltak på prostitusjonsområdet. Dette nettverket samler de ulike prostitusjonstiltak i Norge for faglig utvikling av arbeidet.

ROSA-prosjektet.

Tiltaket skal gi trygge bosteder, og tilby oppfølging av personer utsatt for menneskehandel i tett samarbeid med krisesentre. Oppfølgingen skal omfatte ivaretagelse av sikkerhet i tillegg til sosiale og helsemessige behov. Prosjektet er drevet siden 2005 og er foreslått videreført i den nye handlingsplanen mot menneskehandel.

Ressurssenter for menn (REFORM).

Det er i regi av REFORM etablert et nettsted for debatt om prostitusjon og menneskehandel som i tillegg skal formidle informasjon og opplysning om temaene www.sexhandel.no

Senteret skal drive informasjonskampanje for å øke kunnskap om hvilke følger menneskehandel får for enkeltindivider og samfunn som rammes av det.

Informasjonstiltakene skal gjennomføres i samarbeid med:

- Norgestaxi
- Forsvaret
- Utdanningsetaten i Oslo
- Opplæringsetaten i Trondheim (informasjon til lærere i videregående skoler for bruk i undervisning er planlagt, men ennå ikke iverksatt).

Målet er at økt kunnskap om sammenhengen mellom prostitusjon og menneskehandel skal styrke holdningsdannelsen mot kjøp av seksuelle tjenester og redusere etterspørselen.

Handlingsplanen mot menneskehandel [2006 – 2009].

I januar presenterte regjeringen en ny handlingsplan mot menneskehandel for perioden 2006 – 2009 (Stopp menneskehandelen).

Regjeringen lanserer i denne planen en rekke tiltak for å motvirke menneskehandel.

Kort oppsummert legger planen vekt på forebyggende tiltak for å begrense rekruttering og etterspørsel. Videre er bistand, beskyttelse og oppfølging av ofre for menneskehandel

vektlagt. Særlig kan fremheves at refleksjonsperioden for antatt ofre for menneskehandel utvides til inntil seks måneder. I tillegg fokuserer handlingsplanen på å avsløre og straffeforfølge menneskehandel, foruten å styrke kunnskap og tverrfaglig samarbeid omkring menneskehandel.

4.2) Eksisterende lokale tiltak i Trondheim.

Vi gir her en kort presentasjon av aktuelle tiltak som arbeider i forhold til personer med erfaringer fra prostitusjon og menneskehandel i Trondheim. Enkelte av disse er særtiltak, spesielt tilrettelagt for å møte behovene til de ulike målgruppene med erfaring fra prostitusjon. Andre mer generalistbaserte tiltak har også kontakt med personer med prostitusjonserfaring og er tatt med i denne oversikten.

Nettverksgruppa mot prostitusjon.

Det ble etablert en nettverksgruppe i 2005 med representanter fra Trondheim kommune, Politiet, Krisesentret og Kirkens Bymisjon. Målsettingen med denne gruppa er å holde fokus på utviklingen inne prostitusjon og prostitusjonsrelaterte problemstillinger lokalt. Gruppa skal også kunne bistå ved behov for beredskap i konkrete saker.

Ung Pro.

Prosjektet Ung Pro er en videreføring av kartleggingsrapporten ”Følelser i drift ” (Grytbakk og Borgestrand 2004) og har fokus på tiltak i tråd med det mandat politikere og administrasjon i Trondheim kommune har gitt. Ung Pro har to hovedoppgaver i forhold til målgruppa som er ungdom mellom 13-25 år med et hovedfokus på de yngste.

1. Et møtested for jenter.
2. Bidra med informasjonsarbeid og kompetanseutvikling.

Ung Pro er det eneste tiltaket i Norge som spesifikt har fokus på salg og bytte av seksuelle tjenester blant ungdom og det arbeidet som er gjort er et nybrottsarbeid vedrørende fenomenet. Trondheim kommune har gjennom Kirkens bymisjon vært med på å sette tema på dagsorden og den kompetanse som er opparbeidet og utviklet må brukes aktivt i ulike tiltak presentert i Tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim. Ung Pro må sikres videre drift og styrkes med tanke på å være et tydelig og kompetent tiltak, som kan bistå med sin kompetanse spesielt i forhold til de forebyggende tiltakene i planen (punktene 1,2,3).

Rapporten Følelser i drift beskriver den gråsonen hvor fenomenet viser seg; fra utprøving, utnyttning, overgrep og til salg og bytte av sex. Gjennom arbeidet med sakene har prosjektet lokalisert hvem jentene er, når situasjoner oppstår, hva ungdom selv tenker om det og hvilken nytte de kan ha av kontakten.

Status for arbeidet i dag er at det i enkelt saker samarbeides tett med instanser som barnevern, politiet, helsesøster og foreldre. I en enkelt sak er det koblet på bistandsadvokat. Det arbeides med å avdekke salg og bytte av seksuelle tjenester, overgrep og utnyttning av ungdom. Videre gis tilbud om samtaler til bearbeiding, omsorg, støtte og det kartlegges omfang og skadevirkninger.

Prosjektets erfaring med å ta opp et for mange tabubelagt tema er en kompetanse og ferdighet som de ønsker å dele med andre som arbeider med ungdom. Her er spesielt helsesøstertjenesten, barnevernsansatte, politi aktuelle blant andre instanser.

Ung Pro bistår i drøftinger i enkeltsaker for barnevernsinstitusjoner, BFT og andre tiltak.

Nettstedet www.notforsale.no er startet som er en side hvor salg og bytte av sex er tema. Det arbeides med å gjøre den mest mulig tilgjengelig for både ungdom, fagfolk og foreldre.

Ung Pro holder foredrag om tema og har blitt brukt av foreksempel BUF direktoratet, høyskoler, Kirkens Bymisjon ellers i landet, private interesseorganisasjoner, institusjoner, kommunale etater med flere. Ung Pro ble aktivt brukt til innspill da NOVA skrev en faglig veileder for hjelpeapparatet om ungdom som selger eller bytter sex.

En ny mini folder rette mot ungdom har Ung Pro nå levert trykkeriet og den vil bli brukt for å markedsføre tiltaket for ungdom.

SUBrosa.

SUBrosa er et tiltak for kvinner i rusmiljøet, drevet av Helse- og Overdoseteamet i Trondheim. Tiltaket er rettet mot kvinner over 18 år som har et omfattende rusproblem.

Tiltaket er todelt etter modell av Pro Sentret i Oslo: Helsetilbud ved Helsestasjonen for rusmisbrukere, gratis ”drop – in” med kvinnelig lege tilstede to timer pr. uke og en lavterskel varmestue som er et møtested / aktivitets tilbud for kvinner.

Helsetilbudet har som hovedmål å drive skadereduserende og smitteforebyggende arbeid i forhold til kvinnehelsen. En kvinnelig lege utfører gynekologisk undersøkelse, og det gis veiledning om prevensjon og smitteveier ved seksuelt overførbare sykdommer, i tillegg til generell hygiene. Personalet er til en hver tid tilgjengelig for samtaler. Helsetilbudet er tilpasset kvinner i rusmiljøet, men vi tilbyr også helsetjenester for kvinner i ”inne markedet” gjennom politiet om behovet skulle være tilstede. Helsetilbudet har vært benyttet til kvinner utsatt for menneskehandel og vil være behjelpelig med dette også i fremtiden. Helsetilbudet samarbeider med Voldtekstmottaket ved St. Olavs Hospital og politiet i forhold til å hjelpe kvinner med oppfølging av uønskede hendelser.

Varmestuen har åpent en kveld pr. uke. Her tilbys et sted å være sammen, hvor kvinnene er aktive deltakere i måltider og sosialt samvær. Ansatte arbeider oppsøkende i forhold til aktuelle kvinner på gata og lavterskel botilbud. Målsetningen er å styrke kvinnes felleskap og mulighet til å hjelpe hverandre.

Tiltaket samarbeider tett med botilbud for kvinner i rusmiljøet, bistår med råd og veiledning i forhold til kvinners utfordringer i forhold til prostitusjon, psykiske problemstillinger og voldsutsatthet.

Ungdomsbasen.

Målgruppen for Ungdomsbasen er unge i alderen 13 – 25 år i utsatte livssituasjoner og med sammensatte behov. Den overordnede målsetting tar utgangspunkt i et forebyggende perspektiv. Ungdomsbasen arbeider oppsøkende på mange ulike ungdomsarenaer, men har et spesielt fokus på risikoutsatt ungdom. I kontakt med ungdom som utagerer, viser seksualisert atferd eller eksperimenterer med rus arbeides det direkte med å kartlegge situasjon og iverksette endringsarbeid med forebyggende innsatser. Det etableres samarbeid med den enkelte ungdommen hvor individuell oppfølging med informasjon og holdningsbearbeiding gjennom samtale og aktivitet er sentrale elementer for å stimulere til positive endringsprosesser.

I tillegg gis det rådgivning/veiledning av mer generell karakter og individuelt tilrettelagt oppfølging av enkeltungdom. Gjennom miljøarbeid innenfor rammene av Ungdomsbasens oppsøkende arbeid, Treffsted og Rådgivningstjeneste arbeides det holdningsskapende i forhold til seksualitet.

Ungdomsbasen driver også rusforebyggende arbeid (Future) innen videregående skoler og ungdomsskoler, foruten andre aktuelle arenaer ungdom ferdes på.

Ungdomsbasen har i samarbeid med helsesøster ved Rosenborg skole drevet forebyggende arbeid i skolens niende trinn over temaet kropp og seksualitet i 12 år. Tilsvarende prosjekt har vært gjennomført ved Spongdal skole i tiende trinn de 3 siste år. Målsettingen er blant andre å unngå for tidlig seksualdebut å forebygge uønsket svangerskap. Ved å gi kunnskap, i tillegg til å bearbeide holdninger til kropp og seksualitet, styrkes ungdommenes bevissthet om egne grenser og anerkjennelse av andres. Tilbudet er et alternativ til skolens tradisjonelle seksualundervisning, og det benyttes metoder som rollespill, temadiskusjoner, prevensjonsveiledning og innlegg fra Landsforeningen for Lesbisk og Homofil frigjøring.

Helsesøstrene i ungdom- og videregående skole.

Helsesøstrene i ungdomsskolen har på 10. klassetrinn et spesielt fokus på seksualitet. Det vektlegges å forebygge tidlig seksuell debut, uønsket graviditet i ung alder, tidlig alkoholdebut og mobbing. Videre er det viktig å skape et godt grunnlag for god psykisk helse. Fokus på helse spiller en viktig rolle i forhold til å nå de mest sårbare unge med tanke på utsatthet for bytte/salg av seksuelle tjenester. Her kan unge jenter som er tidlig utviklet ofte være mer utsatt, noe som kan gjøre seg gjeldende ned i barneskolen. Andre grupper kan være unge gutter som er usikre på sin egen seksuelle legning, i tillegg til unge jenter og gutter som har vært utsatt for seksuelle overgrep og ungdom som har opplevd rusmisbruk i familien. Det er en åpenbar sammenheng mellom gode familie- og oppvekstforhold for barn, og redusert risiko for bytte/salg av seksuelle tjenester. Helsesøster ved en av de videregående skolene, forteller at hun har vært i kontakt med en jente som i det siste året har snakket åpent om at hun selger seksuelle tjenester via internett. Hun har sluttet med dette nå siden hun har fått kjæreste. Det bekreftes også kontakt med et par gutter med homoseksuell legning som har solgt seksuelle tjenester.

Heidrun.

Heidrun er et lavterskel botiltak for kvinner med rusproblem, og har eksistert i 8 år. Kvinner som er bostedsløse kan her få hjelp til å komme i kontakt med det øvrige hjelpeapparatet og en trygg overnatting.

Krisesentret.

Krisesentret gir hjelp til kvinner i akutte livskriser hvor de har behov for beskyttelse i form av et sted å bo hvor de kan få trygghet, hjelp til å bearbeide traumer og komme seg videre til en livssituasjon hvor de kan fungere mest mulig selvstendig.

Det har i den senere tid vært flere tilfeller hvor kvinner har tatt opp prostitusjon som et problem med ansatte ved Krisesentret i Trondheim. Samarbeid med andre instanser blir her særlig viktig, spesielt i forhold til kvinner som har vært utsatt for menneskehandel. Særlig sårbare er utenlandske kvinner som er under sterkt press fra menn til å skulle prostituere seg i Norge.

Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

En samlokalisering av Psykososialt team og Flyktningehelsesteamet til et nytt ressurscenter på St. Olavs Hospital er nå i ferd med å realiseres.

RVTS vil kunne tilby veiledning av ansatte som kommer i kontakt med personer utsatt for menneskehandel og ivareta tverrfaglighet i tjenestene for ofre.

Det vil fremtidig bli vurdert om senteret kan tilby samtaleterapi for denne gruppen i et oppfølgingssamarbeid med andre instanser.

4.3) Nye tiltak og utvikling av eksisterende tiltak mot prostitusjon i Trondheim.

Mandatet til dette prosjektarbeidet gir rammer for å skille mellom:

- 1) **felles tiltak** for kommune, politi og næringsliv
- 2) **særskilte tiltak**

De mest åpenbare **felles tiltak** kan i første omgang være:

- 1) Utvikle et felles verdigrunnlag for hvordan vi ser på prostitusjon som samfunnsfenomen.

Visjonen er å unngå kjøp og salg av seksuelle tjenester ved å formidle en klar holdning mot prostitusjon, å rette spesielt fokus på kjøperne av seksuelle tjenester.

- 2) Skape en fellesforståelse av behovet for samarbeid mellom kommune, politi og næringsliv i forhold til prostitusjon og menneskehandel.

- 3) Bevisstgjøring av etiske retningslinjer for ansatte innen Trondheim kommune, Politiet og Næringslivet mot kjøp av seksuelle tjenester.

Ansatte i Trondheim kommune- og folkevalgte, er nå omfattet av bystyrets vedtak (pr. januar 2007) om etiske retningslinjer mot kjøp/salg av seksuelle tjenester i arbeidstiden og på tjenestereiser.

Politiet er omfattet av de etiske retningslinjene mot kjøp og aksept av seksuelle tjenester som gjelder for statsansatte. Dette er nedfelt i Statens Personelhåndbok og personalheftet "Ny i Staten".

Når det gjelder næringslivet anbefaler NHO at norske bedrifter tar avstand fra kjøp av seksuelle tjenester. I tillegg har det innen LO pågått debatt om etiske retningslinjer mot kjøp av seksuelle tjenester.

- 4) Spesielt fokus på kjøpere ved å etablere et samarbeid med LO lokalt. Målsetting er å begrense kjøp og salg av seksuelle tjenester.

De **særskilte tiltakene** beskrives nedenfor mer utførlig.

4.3.1) Forebyggende tiltak ungdom.

I et generelt forebyggende arbeid for å motvirke at barn og unge kommer i situasjoner hvor de opplever uønskede seksuelle erfaringer, vil fokus være på kjerneområdene

seksualitet og rus. Å styrke ungdoms kompetanse på grensesetting vil være en viktig primærforebyggende strategi, særlig med tanke på å øke bevisstheten omkring de valg en gjør i ungdomstiden og utsette seksualdebuten. Det er også viktig å styrke det holdningskapende arbeidet blant gutter og jenter mot kjøp av seksuelle tjenester.

Skolehelseplanen legger opp til ordinær seksualundervisningen når elevene går i 10. klassetrinn. En del av elevene har da allerede debutert seksuelt. Hele 14,3 % på 9 trinn oppgir å ha debutert seksuelt, og gjennomsnittsalder for seksualdebuten for disse var 13,2 år (Ungdomsundersøkelsen 2005). Sekundærforebyggende tiltak bør legges til rette for utvikling av bedre tjenester som kan nå de mest sårbare av de unge med individuelle samtaler eller spesielt tilrettelagt undervisningsmaterieell i grupper. Særlig er dette aktuelt i forhold til de tidlig utviklede jentene, og gutter som sliter med seksuell identitet.

Tiltakene må spesielt rettes mot forhold som øker graden av sårbarhet, og gjør unge spesielt utsatte for salg/bytte av seksuelle tjenester.

Forskning viser at unge med erfaring fra salg av seksuelle tjenester oftere har problemer som ensomhet, depresjon og angst. Imidlertid er det sterkest sammenheng mellom erfaring fra salg av sex og atferdsproblemer, bruk av alkohol og narkotika.

Det er også en viss sammenheng mellom tidlig samleiedebut og utsatthet for salg/bytte av seksuelle tjenester. Likeledes vil erfaringer som seksuelle overgrep og eventuelle påfølgende psykiske problemer virke sårbarhetsforsterkende. Forhold innen familien som også øker ungdoms utsatthet for erfaring med salg av sex, er samlivsbrudd, dårlig tilsyn og foreldreomsorg, alkohol og rusmiddelkonsumering i hjemmet (Pedersen og Hegna 2000).

Primærforebyggende tiltak:

Målgruppe: ungdom på 9 - 10 trinn

Målsetting:

- økt kunnskap om seksualitet og helse.
- forsterke gode holdninger med fokus på egne grenser.
- sosialiseringsprosessen fokuseres hvordan unge gutter blir til menn (om mansrolle og maskulinitet).
- unngå tidlig seksuell debut.
- uønsket graviditet, spesielt i ung alder.
- utsette alkoholdebut – unngå bruk av andre rusmidler
- forebygge mobbing
- skape grunnlag for god psykisk helse

Konkretisering av tiltak:

-Seksualundervisningen i skolen styrkes særlig med fokus på egne holdninger i forhold til seksualitet og egne grenser
Prevensjonsveiledning og forebyggende arbeid mot uønsket svangerskap i ung alder videreutvikles spesielt i forhold til risikoutsatt ungdom
Utrede muligheten til å starte forsøksordninger med selvforsvarskurs i skolen, hvor fokus må være kommunikasjon mellom kjønnene, mestringsevne og egne holdninger i forhold til seksualitet og grensesetting.
Helsesøsterarbeidet anses som viktig i arbeidet over for ungdom, og det vil derfor være et mål å styrke dette arbeid

Utfører av tiltaket:
Skolen
Skolehelsetjenesten
Sør-Trøndelag fylkeskommune
Helsestasjonen for ungdom.
Rådmann

Sekundærforebyggende tiltak:

Målgruppe: spesielt sårbar ungdom som hyppigere utsetter seg for risiko.

Målsetting:

- Økt kunnskap om seksualitet og helse.
- Forsterke gode holdninger med fokus på egne grenser.
- Forebygge mulige overgrep og utsatthet for salg/bytte av seksuelle tjenester.
- Bevisstgjøring på hvordan redusere risiko.
- Identifisere de mest sårbare unge jenter og gutter.
- Utvikle tiltak i forhold til de mest sårbare.

Konkretisering av tiltak:

-Videreutvikling av det forebyggende arbeidet som drives i regi av Ungdomsbasen og Ressurscenteret for barn og unge.
-Det oppsøkende arbeidet utvikles.

Utfører av tiltaket:
Ungdomsbasen og Ressurscenteret for barn og unge.

Tertiærforebyggende tiltak:

Målgruppe: ungdom som har erfaring fra salg/bytte av seksuelle tjenester.

Målsetting:

- Gi konkret tilbud om hjelp og oppfølging ut i fra behov.
- Utvikle egne mestringsstrategier i vanskelige situasjoner.
- Utvikle skadereduserende tiltak.

Konkretisering av tiltak:

-Ung Pro videreføres og utvikles i forhold til det mandat som foreligger for deres arbeid.

Utfører av tiltaket:
Ung Pro v/Kirkens Bymisjon
Instanser som har en god relasjon til den aktuelle ungdommen må følge opp i et samarbeid med Ung Pro.

4.3.2) Forebyggende tiltak voksne.

SUBrosa videreføres og utvikles som tilbud til de med et etablert rusproblem

- Politiets oppsøkende virksomhet i prostitusjonsmiljøet videreføres og styrkes.
- Helseteamet og Ungdomsbasen utvikler sine oppsøkende tjenester i forhold til brukere med prostitusjon og etablerte rusproblemer.

Utfører av tiltaket:

Politiet, Helseteamet og Ungdomsbasen.

SUBrosa

4.3.3) Forebyggende tiltak for kunder som kjøper seksuelle tjenester.

I spennet mellom påbud, med fare for konsekvenser som stigmatisering og/eller straff på den ene siden, over til holdningsskapende arbeid med bevisstgjøring av etiske dilemma ved kjøp av seksuelle tjenester på den andre siden, er håpet at kundene blir mer i stand til å ta ansvar for de valgene de gjør, og avstå fra å kjøpe seksuelle tjenester for å få utløp for sine seksuelle behov.

Forebyggende tiltak må rettes i forhold til målgruppen:

- potensielle kjøpere av seksuelle tjenester
- menn som kjøper seksuelle tjenester

Målsetting:

- Øke bevisstheten om hvilke konsekvenser det fører til for kvinner, unge jenter og gutter som blir utsatt for salg av seksuelle tjenester.
  - Øke bevisstheten om konsekvenser for egen del i forhold til seksualitet og samliv.
  - Skape holdningsmessige barrierer mot kjøp av seksuelle tjenester, og øke bevisstheten omkring de alternative valg en har.
  - Informasjon om innholdet i prostitusjonen og hva salg av seksuelle tjenester fører til.
- Det å gi kundene som kjøper seksuelle tjenester innsikt i at de kjøper en illusjon av gjensidighet (en prostituert som nyter det seksuelle), vil kunne svekke kundens utbytte av å kjøpe seksuelle tjenester og etter hvert føre til at han slutter (Prieur og Taksdal 1989).
- Helsefokus rettes mot hvilke konsekvenser gjentatte kjøp av seksuelle tjenester medfører.

Konkretisering av tiltak:

- Utarbeidelse av en folder med informasjon om de negative konsekvensene ved prostitusjon og menneskehandel for kunder som etterspør seksuelle tjenester.
- Debatt i media som kan bevisstgjøre og virke holdningsdannende (samkjøres med mediastrategi og evaluering).

Utfører av tiltaket:

tiltaks koordinatør (se nedenfor).

4.3.4) Kompetansestyrking for ansatte i det offentlige.

Mangel på tilstrekkelig kunnskap om tema som prostitusjon og salg/bytte av seksuelle tjenester blant de som er ansatt for å bistå personer i vanskelige livssituasjoner, vil lett skape usikkerhet og føre til vanskeligheter med å forholde seg - og iverksette handling. Å styrke kompetanse er derfor avgjørende.

Målgruppe:

De som arbeider direkte med brukere som har erfaring av prostitusjon og bytte av seksuelle tjenester.

Helsesøstrene innen ungdomsskole og videregående skole.

Helsestasjonen for ungdom.

Ansatte som arbeider forebyggende rettet inn mot barn og unge.

Ansatte som arbeider med barn- og unge i utsatte livssituasjoner.

Ansatte som arbeider med voksne rusmisbrukere og ved lavterskel botiltak.

Politiet*

Målsetting:

-styrke kompetanse for å identifisere unge som selger/bytter seksuelle tjenester eller utsetter seg for risiko.

-styrke kompetanse for samtale om temaet seksualitet i en brukerdialog.

-kompetente medarbeidere som kan gi bedre tilbud om hjelp og støtte.

-raskere avklaring med tanke på henvisning videre.

-styrke det holdningsskapende arbeid blant unge gutter/menn – mot kjøp av seksuelle tjenester.

Konkretisering av tiltak:

-Det arrangeres et kompetansestyrkende seminar i Trondheim for offentlig ansatte som har eller kan komme i kontakt med personer som har prostitusjonserfaring.

-Fagveilederen *Ungdom som selger eller bytter sex* innarbeides og brukes for fagutvikling.

Utfører av tiltaket:

Tiltakskoordinator i samarbeid med Ung Pro og andre aktuelle samarbeidspartnere.

*Politiet

Styrking av kompetansen blant polititjenestemenn omkring temaet prostitusjon og menneskehandel kan ivaretas i sammenheng med kompetansestyrking for øvrige offentlige ansatte. Imidlertid må det mer spesifikt politifaglige arbeidet videreutvikles innen politiet. Denne delen av tiltaket må sees i forhold til de kompetansehevingsseminarene som politidirektoratet planlegger gjennomført i distriktene (Justis- og politidepartementet (2006)).

4.3.5) Kompetansestyrking for ansatte i det private næringslivet.

Det tilrettelegges to parallelle løp:

1) Ledere innen relevante deler av næringene – deltar i utarbeidelsen av et felles verdigrunnlag for hvordan vi ser på prostitusjon som samfunnsfenomen.

2) Ansatte tilbys kompetansehevende kurs, for å styrke bevisstheten om temaet.

Målgruppe:

- 1) Ansatte innen hotell og restaurantnæringen (ansatte i resepsjon, stuepiker, bar etc.).
- 2) Drosjesjåfører
- 3) Utleiemarkedet

Målsetting:

- skape bevissthet om etiske retningslinjer
- øke kunnskap om lover
- skape større trygghet i utfordrende situasjoner

Det arrangeres kurs spesielt for nyansatte hvor fokus rettes mot temaet menn som etterspør seksuelle tjenester.

Det utarbeides en folder til ansatte med informasjon om:

- lover som gjelder for bransjen
- råd om hvordan forholde seg:
  - ved etterspørsel av seksuelle tjenester.
  - ved mistanke om prostitusjon
  - når prostitusjon/menneskehandel finner sted

Viktig at folk innen bransjene er bevisste på hva de skal se etter for å identifisere prostitusjon og hvordan en mistanke om eller en bekreftelse av prostitusjon eller menneskehandel skal håndteres.

Tiltak for relevante bransjer som kan oppleve etterspørsel etter seksuelle tjenester:

- **Indikasjonsliste som kan bidra til å identifisere prostitusjon og menneskehandel utarbeides.**
- **Prosedyre utarbeides for hvordan handle i slike saker (varsling av politi, aktører innen samme bransje og andre sentrale kontaktpersoner).**
- **Kontaktpersoner oppnevnes – personer innen politi og kommune som representanter innen hotell, restaurant, huseiere/utleiery og drosjenæringen raskt og enkelt kan konferere ved ulike spørsmål.**

Utfører av tiltaket:

tiltaks koordinatør i samarbeid med næringslivet og politi.

4.3.6) Tiltaks koordinatør for Tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim.

Om vi skal lykkes med å skape endring i forhold til den prostitusjon og menneskehandel som finner sted, foruten å forebygge en negativ utvikling, kreves det at fokus på disse fenomenene opprettholdes over tid. Hvilket tidsperspektiv må diskuteres, men det er åpenbart at innsatsen må opprettholdes over år om våre tilnærminger skal gi ønsket effekt. For det første gjelder det å akkumulere ytterligere kunnskap om, og oversikt over prostitusjon og menneskehandel i Trondheim, både i forhold til kjøp og salg av seksuelle tjenester.

For det andre er det avgjørende viktig å utvikle tiltakene av forebyggende karakter, i tillegg til de virksomheter som gir direkte hjelp til de med erfaring fra prostitusjon.

For det tredje er det ikke minst viktig å synliggjøre de forhold i samfunnet vårt som skaper grobunn for prostitusjon og menneskehandel, slik at vi i et samarbeid med alle gode krefter - ikke bare motvirker en negativ utvikling, men også bidrar til å minimalisere omfanget av prostitusjon og menneskehandel i tråd med mandatet denne prosjektgruppe har arbeidet ut i fra.

En slik visjon forutsetter en mest mulig helhetlig satsning med et langsiktig og planmessig arbeid for å nå målsettingene i Tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel for Trondheim.

Prosjektgruppen går inn for følgende tiltak:

Det søkes staten om lønnsmidler til en tiltakskoordinerende stilling som skal ivareta:

- **implementering og utvikling av tiltakene i denne planen.**
- **koordinering av samarbeid- og samordning mellom ulike instanser og tjenester.**
- **utvikling av samarbeidsstrukturer.**
- **sikre evaluering av hvorvidt de ulike tiltak gir ønsket effekt.**

4.3.7) Ungdom og digitale media.

Ungdoms bruk av digitale media øker. Til tross for undersøkelser som viser at barn og ungdom er blitt mer forsiktig med å legge ut personlig informasjon og bilder, er det uønsket atferd på nettet som gir grunnlag for bekymring.

Noen unge bruker nettet til å skaffe seg ”venner og bekjente”, og de er i enkelte tilfelle blitt forledet til å utføre seksuell aktivitet via web-kamera. I ettertid har dette blitt brukt som pressmiddel for å oppnå seksuell kontakt og direkte seksuelle tjenester. Unge har opplevd trusler om at film/bilder ville bli sendt til nær familie, eller bli spredt i nærmiljøet.

Eksperimentering med seksualitet på internett, kan føre til koblinger mellom ungdom og voksne menn som kan være svært belastende for de unge. Politiet i Trondheim ser en økning i antall slike saker hvor ungdom blir utnyttet, eller direkte utsatt for overgrep av voksne.

Internett gir en mulighet for anonymitet som gjør mediet velegnet som formidlingskanal for ungdom som aktivt velger å selge seksuelle tjenester. Forøvrig tilbyr nettet en rekke møteplasser for voksne som ønsker å selge eller kjøpe seksuelle tjenester.

Det er ingen grunn til å tro at nettets betydning som formidlingskanal for kjøp/salg av seksuelle tjenester vil bli mindre viktig i tiden som kommer.

Chatkanaler og nettstedet har nettansvarlige personer, også kalt moderatører, som holder oversikt over hva som skjer på nettstedet. Den kontroll som utøves på nettet pr. i dag er ikke tilstrekkelig for å skape en nødvendig reduksjon av uønsket aktivitet på nettet.

Ut i fra en erkjennelse av at de nye kommunikasjonsmidlene som internett og mobiltelefon har gjort barn mer sårbare for seksuelle overgrep, er det nå vedtatt en såkalt grooming-paragraf som gir mulighet for å straffe den som forsøker å møte et barn under 16 år med forsett om å begå seksuelt overgrep. Denne paragrafen gir politi og påtalemyndighet mulighet for å gripe inn før overgrep har skjedd.

Det nye lovgrunnlaget vil gi bedre mulighet for å gripe inn i forhold til mye av den uønskede aktivitet som skjer på nett. Imidlertid er det fortsatt behov for flere tiltak også for aldersgruppen over 16 år.

Konkretisering av tiltak i forhold til digitale media:

- **Det gjennomføres en juridisk vurdering av hvor grensene går for formidling/kopling slik det drives på mange nettsted; opp imot straffelovens paragraf 202 annet ledd. Målet må være å avklare ansvarsforhold omkring den aktivitet som utfolder seg på nettstedene.**
- **Det utvikles en dialog med samarbeidspartnere som er ansvarlige for aktuelle nettsteder. Det gis tilbud om kompetansestyrking og informasjonsmateriell som kan forebygge uønsket atferd på nettet.**
- **Informasjon til ungdom omkring nettvett styrkes.**
- **Informasjon til foreldre om hvordan sette grenser.**

Utfører av tiltaket:

tiltaks koordinatør i samarbeid med aktører i kommune og politi.

4.3.8) Innsatsteam ved menneskehandelssaker.

Prosjektgruppen har ikke hatt mulighet for å gjennomføre en evaluering av de tiltak som har vært iverksatt omkring offer for menneskehandel i Trondheim.

Erfaringene tilsier imidlertid at det er behov for tett oppfølging av ofre i slike saker i et samarbeid med flere instanser.

Viktig å legge offerperspektivet til grunn, da det er snakk om sterkt traumatiserte kvinner som ikke må utsettes for retraumatiserende opplevelser i møte med hjelpeapparatet.

Fokus må legges på å tilgjengeliggjøre hjelpeapparatet, koordinere tjenester og sikre en kontinuitet i oppfølgingen fordelt på noen få sentrale personer.

Behovene i en slik akuttberedskap må omfatte helsetilbud, lege og psykolog, botilbud, økonomisk hjelp fra Helse- og velferd, eventuelt samarbeid med barnevernet i saker hvor det er aktuelt. Sterkt traumatiserte personer er svært ofte ikke i stand til å bo alene, og vil oppleve det vanskelig å bo i asylmottak eller krisesenter. Det er derfor viktig å sikre trygge oppholdssteder i en akutfase og videre hjelp til å etablere et eget liv.

Konkretisering av tiltak:

- **Det etableres et innsatstema bestående av sentrale personer innen politi og hjelpeapparat som i et samspill skal ivareta ofre for menneskehandel på en god måte.**

Utfører av tiltaket:

det nye RVTS på St. Olavs Hospital er en sentral aktør i dette arbeidet, sammen med tiltaks koordinatør, politi og hjelpeapparat.

4.3.9) Kommunikasjonsstrategi.

For å skape debatt og engasjement rundt tema er det viktig å se på informasjon og kommunikasjon som aktive virkemidler. Målet er at informasjon, økt kunnskap, forståelse og holdningsdannelse skal bidra til å begrense etterspørsel og kjøp av seksuelle tjenester (selv om en slik effekt er vanskelig å måle.)

Det bør derfor utarbeides en egen kommunikasjonsstrategi der hensikten er todelt:

- belyse de ulike tiltakene i handlingsplanen
- ta opp tema vedrørende prostitusjon som samfunnsproblem for å skape debatt/holdninger

Det bør også vurderes om en egen informasjonskanal skal opprettes ved siden av aktiv bruk av media, for eksempel en egen nettside. Dette bør ses opp mot hva som fins av lignende nettsteder.

Konkretisering av tiltak:

- Det utarbeides en kommunikasjonsstrategi for hvordan ulike tema kan fremmes i et samspill med media på en god måte.

Utfører av tiltaket:

tiltaks koordinatør i samarbeid med informasjonsmedarbeidere i kommune og politi

4.3.10) Evaluering

En evaluering av hvordan tiltakene har virket er nødvendig. Det er imidlertid viktig å være klar over at det tar tid å implementere tiltak og etter hvert kunne måle en effekt.

Prosjektgruppen ønsker å måle effekt ved å se på:

- 1) Holdning til kjøp/salg av seksuelle tjenester - før og etter iverksetting av tiltak.
- 2) Ulike problemstillinger underveis i utviklingen av tiltakene belyses ved å engasjere Utviklingstjenesten i Trondheim kommune og forskningsmiljøene i Trondheim.
- 3) Tiltakene i denne planen i sammenheng med den fremtidige helseundersøkelsen for Trondheim.
- 4) Om en eventuell nedgang i antall straffesaker for de tidligere nevnte paragrafer kan indikere en viss generalpreventiv effekt.

Utviklingstjenesten i Trondheim kommune har i utgangspunktet mulighet for å gjennomføre en holdningsundersøkelse i forhold til kjøp/salg av seksuelle tjenester. Evalueringen må sees i forhold til de funn som ble gjort ved Ungdomsundersøkelsen 2005. Videre vil det være viktig å få til et samarbeid opp mot forskningsmiljøene i Trondheim, for i størst mulig grad å akkumulere kunnskap om de ulike problemområdene i forhold til prostitusjon og menneskehandel.

Et særlig fokus bør rettes mot å måle eventuelle endringer i forhold til ungdoms holdninger til kjøp og salg av seksuelle tjenester, i tillegg til tilsvarende endringer i menns holdninger til kjøp/salg av seksuelle tjenester.

Konkretisering av tiltak:

- Evaluering gjennomføres i et samarbeid mellom Utviklingstjenesten i Trondheim kommune og eksterne forskningsmiljøer.

5 Oppsummering av tiltakene.

Tiltak 1 – ungdom

- Seksualundervisningen i skolen styrkes særlig med fokus på egne holdninger seksualitet og egne grenser.
- Prevensjonsveiledning og forebyggende arbeid mot uønsket svangerskap i ung alder videreutvikles spesielt i forhold til risikoutsatt.
  - Utrede muligheten til å starte forsøksordninger med selvforsvarskurs i skolen, hvor fokus må være kommunikasjon mellom kjønnene, mesteringssevne og egne holdninger i forhold til seksualitet og grensesetting.
  - Helsesøsterarbeidet anses som viktig i arbeidet over for ungdom, og det vil derfor være et mål å styrke dette arbeid.

Tiltak 2 – ungdom.

- Videreutvikling av det forebyggende arbeidet som drives i regi av Ungdomsbasen og Ressurssenteret for barn og unge.
- Det oppsøkende arbeidet utvikles.

Tiltak 3 – ungdom.

- Ung Pro videreføres og utvikles i forhold til det mandat som foreligger for deres arbeid.

Tiltak 4 - voksne.

SUBrosa videreføres og utvikles som tilbud til de med et etablert rusproblem.

- **Politiets oppsøkende virksomhet i prostitusjonsmiljøet videreføres og styrkes.**
  - **Helseteamet og Ungdomsbasen utvikler sine oppsøkende tjenester i forhold til brukere med prostitusjon og etablerte rusproblemer.**

Tiltak 5 – kunder som kjøper seksuelle tjenester.

- Det utarbeides en folder med informasjon for kunder som etterspør seksuelle tjenester.
- Debatt i media som kan bevisstgjøre og virke holdningsdannende (samkjøres med mediastrategi i samarbeid med LO og evaluering).

Tiltak 6 – kompetansestyrking for offentlig ansatte.

- Det arrangeres et kompetansestyrkende seminar i Trondheim for offentlig ansatte som har eller kan komme i kontakt med personer som har prostitusjonserfaring.
- Fagveilederen *Ungdom som selger eller bytter sex til hjelpeapparatet* innarbeides og brukes for fagutvikling.

Tiltak 7 – kompetansestyrking for ansatte innen næringslivet.

- Indikasjonsliste som kan bidra til å identifisere prostitusjon og menneskehandel utarbeides.
- Prosedyre utarbeides for hvordan handle i slike saker (varsling av politi, aktører innen samme bransje og andre sentrale kontaktpersoner).
- Kontaktpersoner oppnevnes – personer innen politi og kommune som representanter innen hotell, restaurant, huseiere/utleiere og drosjenæringen raskt og enkelt kan konferere ved ulike spørsmål.

Tiltak 8 – tiltakskoordinator.

- Det søkes staten om lønnsmidler til en tiltakskoordinerende stilling som skal ivareta:
- implementering og utvikling av tiltakene i denne planen.
  - koordinering av samarbeid- og samordning mellom ulike instanser og tjenester.
  - utvikling av samarbeidsstrukturer.
  - sikre evaluering av hvorvidt de ulike tiltak gir ønsket effekt.

Tiltak 9 – digitale media.

- Det gjennomføres en juridisk vurdering av hvor grensene går for formidling/kopling slik det drives på mange nettsted; opp imot straffelovens paragraf 202 annet ledd. Målet må være å avklare ansvarsforhold omkring den aktivitet som utfolder seg på nettstedene.
- Det utvikles en dialog med samarbeidspartnere som er ansvarlige for aktuelle nettsteder. Det gis tilbud om kompetansestyrking og informasjonsmateriell som kan forebygge uønsket atferd på nettet.
- Informasjon til ungdom omkring nettvett styrkes.
- Informasjon til foreldre om hvordan sette grenser for ungdoms nettbruk.

Tiltak 10 – innsatsteam ved menneskehandelssaker.

- Det etableres et innsatsteam bestående av sentrale personer innen politi og hjelpeapparat som i et samspill skal ivareta ofre for menneskehandel på en god måte.

Tiltak 11 – kommunikasjonsstrategi.

- Det utarbeides en kommunikasjonsstrategi for hvordan ulike tema kan fremmes i et samspill med media på en god måte.

Tiltak 12 – om evaluering.

- Evaluering gjennomføres i et samarbeid mellom Utviklingstjenesten i Trondheim kommune og eksterne forskningsmiljøer.

5.1) Avslutning.

Det er viktig å erkjenne at det tar tid å utvikle effektive og gode tiltak særlig i forhold grupper som er stigmatisert og sterkt avviksdefinert. Nettopp slike forhold gjøre dem ofte vanskeligere tilgjengelige for hjelpetiltak – så også i forhold til prostitusjon og menneskehandel. Desto viktigere er det derfor at innsats og tiltak koordineres slik at ulike grupperes behov blir best mulig ivaretatt ut i fra et helhetlig perspektiv.

Prosjektgruppen har i denne tiltaksplanen ikke valgt å omtale strukturelle samfunnsmessige forhold som vil kunne motvirke utvikling av prostitusjon og menneskehandel. Dette ville vært for omfattende for en slik plan.

Vi ønsker likevel å understreke betydningen av følgende forhold:

Det er avgjørende viktig å forebygge bostedsløshet, i særlig grad for unge mennesker med høy grad av sårbarhet, hvor bostedsløshet vil være en ekstra forsterkende faktor.

Livssituasjonen for barnefamilier med vekt på levekår må ha fokus.

Tilrettelegging av gode oppvekstmiljø for barn og unge, uten mobbing og med god muligheter for fritidsutfoldelse.

Sikre gode livsvilkår med økonomisk trygghet og tilgang til arbeidsmarkedet spesielt for unge kvinner.

Bevissthet omkring konsekvenser av alkoholmisbruk og andre rusmidler må nedfelles i de alkoholpolitiske tiltakene i kommunen.

Vi må opprettholde et langsiktig fokus på de samfunnstrekk som vil kunne bidrar til prostitusjon og menneskehandel.

6) Litteratur og referanseliste:

- Barne- og familiedepartementet (2005): Rundskriv Q-11/2006 B.
Barnevernets ansvar for mindreårige som er utsatt for menneskehandel og samarbeid med andre etater.
- Grytbakk, Anne og Jannike H. Borgestrand (2004): Følelser i drift.
Om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim.
Trondheim: BUS
- O'Connell Davidson, Julia (2005): Children in the Global Sex Trade.
Cambridge: Polity Press.
- Pedersen, Willy og Kristinn Hegna (2000): Barne og unge som selger sex.
Tidsskrift for den Norske Lægeforening nr. 2, 2000; 120: 215 -20
- Pedersen, Willy og Kristinn Hegna (2002): Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet? Om ungdom under 18 år som selger seksuelle tjenester.
Oslo: NOVA Rapport 5/02.
- Prieur, Annick og Arnhild Taksdal (1989): Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex.
Oslo: Pax Forlag.
- Justis- og politidepartementet (2005): Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel [2005-2008]. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Justis- og politidepartementet (2006): Stopp menneskehandelen.
Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel [2006-2009].
Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Skilbrei, May-Len og Irina Polyakova (2006): "My life is too short; I want to live now".
Kvinner fra Øst-Europa forteller om veien til og livet i prostitusjon i Norge.
Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og retts sosiologi.
- Skilbrei, May-Len; Marianne Tveit og Anette Brunovskis (2006): Afrikanske drømmer på europeiske gater. Nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge.
Oslo: Fafo-rapport 525.
- Thoresen, Marit (1995): Ung fritid i Trondheim. Ungforskrapport 2/95.
Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.
- Tyldum, Guri; Marianne Tveit og Anette Brunovskis (2005): Taking Stock.
A review of the existing research on trafficking for sexual exploitation.
Oslo: Fafo-rapport 493.
- Ungdomsundersøkelsen 2005: Trondheim kommune – Utviklingstjenesten.
Trondheim: